

L'“ODISSEU” D'AGUSTÍ BARTRA

Per PERE CALDERS

Heus aquí velles històries contades amb una nova veu, i d'altra manera sentides i concebudes. Tot just obert el llibre, l'autor adverteix que no l'ha guiat cap intenció de paràfrasi i no obstant, una complaença en la lentitud del ritme — el fet de delectar-se explicant sense pressa —, i un clima i una llum semblants, una mateixa mar i uns mateixos noms, el reflex d'una idèntica i entranhable aventura de retorn fan que al costat de l'emoció desvetllada per aquests relats, es dreci l'ombra d'una antiga suggestió. Res, però, no aparta el lector del món que ha creat ara el poeta i el record queda com una tènue, una llunyana i perdurable música de fons.

La fase culminant que “Odiseu” representa en l'obra total d'Agustí Bartra és el resultat d'una rica saturació d'elements. El seu moment mediterrani, que en “Màrsias i Adila” adquiria ja una elevació impressionant, pren una forma cíclica en la qual l'ambició no traïx mai el poeta, i el mena a una afortunada conjunció de l'esperit:

AGUSTÍ BARTRA
Escultura de GIMÉNEZ BOTEY

conservant el seu fons d'inquietud viva i actual, s'inclina per un classicisme en la forma que li permet servir-se de l'idioma, o potser millor diríem servir-lo, amb un senyoreig rarament aconseguit. La seva oposició a la cosa vulgar i popular, el cenyir-se a la bellesa d'expressar-se amb un to elevat i concís i el menar el pensament a través de la paraula amb un rigor extrem no el deixen caure mai en la banalitat.

En cada un dels mites recreats, en Bartra ha partit d'una profunda intenció. Aquest propòsit de vegades es fa aparent i de vegades no, o no es revela a tothom de la mateixa manera. Com ha escrit en Joan Fuster: “¿Diu realment el poeta allò que jo entenc en llegir-lo? Tan se val! Fa que jo entengui alguna cosa. Que, si no és el que ell diu, és el que jo estava a punt de dir-me.” En “Odiseu” una fluïdesa interior constant, l'alè d'una voluntat creadora que no decau mai i que, amb freqüència revela la dolorosa tensió de l'autor, coneixen moments flamejants que estableixen una comunicació immediata entre el lector i el poeta, que poden viure junts una mateixa evidència, o una mateixa fuga evocadora.

Es possible que en Bartra hagi de fer front a determinats retrets, pel paral·lel que accepta ja a partir del títol. Res no seria més injust. Si sovint nosaltres mateixos ens planyem que la nostra literatura és pobra en propòsits ambiciosos, no

seria honest que ens en desentenguéssim quan aquests es produeixen. I “Odiseu” és, per la seva concepció i el seu desplegament, una de les zones més altes en ambició on han arribat les nostres lletres. El risc que això comportava no ha estat, ni per un moment, tingut en poca consideració per l'autor, el qual, amb un sentit de les proporcions exemplar — i de vegades àdhuc amb una temença que ha requerit l'oposició d'una gran fe — aconsegueix que la forma i l'estil es mantinguin d'una manera constant al nivell de la idea generadora. En la recerca d'aquest equilibri, en Bartra arriba a troballes magnífiques i una de les més notables — cal insistir-hi — és el seu català cimellant.

Qui llegeixi “Odiseu” i el prengui com un simple joc de l'esperit, n'obtindrà un gran plaer. Però no és això només el que hi ha en aquestes narracions, ni els ha servit d'origen el sol, el pur afany de digitació. De vegades, en Bartra troba sense una deliberada recerca i aquestes fortunes — tan repetides al llarg de la seva obra i en la de tot artista amb plenitud creadora — arriben a depassar la fita que l'autor s'havia assenyalat d'antuvi. Diu ell en el prefaci: “Així, allò que jo havia cregut circumscrit a un pur exercici — i ofici — de fantasia se'm feia espiritualment vital.” Aquestes paraules, que expressen la meravella d'un descobriment de si mateix, donen la clau per a una comprensió gairebé total. O, millor encara, per a sentir profundament. El lector també es redescobreix i endevina els altres guiat per la segura paraula del poeta i veu, amb els ulls de l'ànima, allò que fins aleshores tan sols podia pressentir.

L'ocupar-se d'un conjunt de narracions sembla crear l'obligació d'establir unes preferències. L'admirable unitat d'“Odiseu” fa quasi gratuïta aquesta inclinació, però em plau d'esmentar “Eol”, “Argos” i “El rem negre”. “Eol” és una petita obra mestra, fins i tot considerant-la deslligada del corpus al qual pertany. En el fragment que segueix d'“El rem negre” potser trobarà el lector un tast de tot el que he dit fins ara: “D'una estrebada (Ulisses) arrencà la grossa peca de rabassa i veié l'esquelet d'Argos voltat de rocs. Ofegant un crit, reculà. Després s'hi acostà, ple d'horror, sorpresa i entindiment. El pobre Argos havia sabut triar el lloc on morir! D'una

a una, Ulisses anà traient les pedres del balmat. Blanc, d'una fragilitat calcària, l'esquelet del gos s'aguantava sencer, amb les seves costelles minvants com les cordes d'una arpa, el crani talment una lluna deforme entre les dues potes, l'enclotament de les conques, que no era altra cosa que una orbesa obsent, ferotge i abstracta, les vèrtebres de la cua penjant com una caramell, i tot minuciosament llavorat pel treball del temps, polit pels dits de la pluja, perfet i ultimat amb una perfecció geomètrica que s'havia després de tots els vivents i pútrids avatars, com si la vida que un dia hi alenà només hagués estat un joc i un sojorn provisional.”

En “Els lotòfags” i en “Polifem” l'aptitud d'en Bartra per a la creació o readaptació de símbols assoleix una força estremidora. I arriba a fer sang: si algun dels nostres homèrides tingués el valor o la franquesa de veure's reflectit en un dels lotòfags, hauria avançat molt en el camí de la seva redempció. Però els veritables lotòfags ni tan sols llegiran “Odiseu”.

La tria és — ho repeteixo — ociosa, ja que l'obra és prou rica d'elements perquè cada ú, d'acord amb la seva sensibilitat, s'inclini davant d'un o altre dels valors que enclou. El contar a poc a poc, però, requereix un escoltar reposadament: només amb una disposició molt especial de l'esperit es podrà extreure tot el plaer estètic que reserva aquesta lectura. L'acció és quasi inexistente, almenys en la manera superficial de considerar-la. Profundament, però, la paraula té aquí una de les seves formes més vives d'aliança amb el pensament.

*

En el seu aspecte extern, aquest llibre ha estat també singularment afortunat. Les il·lustracions de J. M. Giménez Botey tenen una gran qualitat i la impressió i la presentació, a càrrec de l'editor Guillem Gally, són impecables. Per altra banda, “Odiseu” ha vist la llum sota un destí que pot arribar a tenir una extraordinària significació: no és únicament el primer títol de la col·lecció “La Fona”,* sinó la seva causa. Constitueix l'avançada, doncs, d'una nova manifestació de la voluntat, sotmesa a tantes vicissituds, de mantenir en vigència el nostre esperit i la nostra veu.

* Edicions Catalanes, Mèxic.

